

Život W. Richarda Wagnera

(Prigodom jubileja 50-godišnjice smrti. Rod. 22. V. 1813. u Leipzigu.
Umro 13. II. 1883. u Veneciji)*

OVAKO svestrano obrazovanog i istaknutoga genija kao što je Wagner nije lako skicirati, pa makar imali pred sobom na pretek građe; makar da je i sam Wagner napisao svoja autobiografiju. On je prošao za svojih mukotrpnih 70 godina života premnogo postaja križnoga puta, od kojih smo nuzgrednije izostavili; ali kraj svega studija i traganja ostaje nam W. dosta puta poput neodgonetljive sfinge, pa moramo tražiti bar neka uporišta i razjašnjenja u njegovim djelima i spisima. »Mein Leben« (autobiografski zapisci sižu do god. 1861. te su u samo malo primjeraka bili raspačani) ugleda svijetlo istom g. 1911. u dva sveska (Verlag F. Bruckmann A. G., Leipzig). — »Koliko je mržnje, zavisti, ljubomora, prevare, lukavštine, laži, prostote i — budalaštine naslikano na tim stranicama posve bezobzirno, s punim imenom tako, te je čovjeku često žao onih sigurno još živih bliskih rođaka, koji su opisani! Lošije pak strane svoje vlastite osobe umije W. jako dobro prikriti.« (J. Kreitmaier u »Stimmen«, g. 1911.) Prema ovim memoarima bio bi n. pr. odnos W. prema Matildi Wesendonck vrlo nedužan; postupak prema prvoj ženi oprostiv i si. Dakle, nismo baš mnogo dobili ovom autobiografijom za naš svrhu, akoprem je drukčije pisana pobudno, konkretno, te odaje dar oštrog opažanja i spretnost u opisivanju.

I, Mladost (1813—1832).

Richard se rodi za vrijeme burne ratne vreve i boja za oslobođenje protiv Napoleona: predznak, kakva će biti budućnost ovoga djeteta. On je deveti član obitelji Fridrika Wagnera, radari stvenog aktuara u gradu Leipzigu. Otac umre pola godine iza rođenja rinčićeva. Majka Ivana Rozina rođ. Beetz, odlična i dobra žena, preuda se za pjevača, slikara, pjesnika Ljv.cbvita Gejzrn, čovjeka plemenita značaja i izvanrednih sposobnosti, koji j® s uspjehom djelovao kao glumac dvorskog kazališta u Dre'dssu, kamo se preseli cijela obitelj. Očuh se revno i pun ljubavi zauzima za brojnu djecu, osobito za najmlađega odvjetka Richarda, od kojega »htjede da nešto napravi«. Dječak je doduše vrlo nadaren, no ne ide u broj t, zv. čudovišta kao rt. pr. Mendelssoh« i Mozart, Igrao se i vragoljakao poput ostalih jedrih dječaka svoje

* Djela Wagnerova te njegov odnos prema vjeri obradit ćemo u p®sebnim člancima.

ŽIVOT W. RICHARDA AGNERA

dobi. Jedva mu bilo osam godina, kad mu eto nesmiljena smrt ote i drugoga oca dne 30. IX. 1821., koji je povećao i onako već brojnu obitelj za kćerkicu Ceciliju.

Iza jednogodišnjeg boravka s mladim bratom u Eisleben-u vrati se naš učenik u Dresden, gdje je najprije pohađao Kreuz-»chule, a zatim Nikolinju gimnaziju (1827): poznat kao »dobra glavica in litteris«; inače neuredan u pohađanju škole i često rastresen. S matematikom se nikada nije mogao posve sprijateljiti, no zato je s oduševljenjem zavolio klasičnu, a prije svega grčku povijest i mitologiju. Prevodio je rado dijelove iz Odiseje; zadubio se s neobičnom revnošću u Shakespeareova djela (radi čega je učio u 14. godini engleski jezik!) i djela romantičara. Njegov je muzikalni genij još drijemao; slabo je igrao glasovir, slabo gud'o na guslama, no zato je marljivo slikao te počeo da se kuša u pjesništvu. Duboko se i neizbrisljivo dojmiše Richarda u školi prijevodi Sofoklovih i E-hilovih tragedija; a slike antiknog pozorišta, s onom religioznom uzvišenošću, duboko se usjekoše u njegovu pamet i maštu. U 16. godini napisao već drame, a družiti su zapanjeni gledali u njemu mladoga pjesnika. Prigodom smrti nekoga suučenika zadalo se u razredu, neka bi đaci tu potresnu zgodu opjevali pjesmom, jer da će se najbolja pjesma predati u tisak. Ova čast zapade mladog Wagnera. — Spomenuti nam valja, da mu je najstariji brat slovio kao dobar pjevač, a sestre postadoše znamenite glumice: osobito Rozalija, koja je svojim plemenitim bićem uvelike utjecala na brata Richarda.

Čuvši u Leipzigu g. 1827. »Egmonta«, tako bi potresen, te je odlučio da postane skladatelj. U »Egmontu« je drama Goetheova i muzika Beethovenova tako potakla i oduševila mladoga W., da je i sam spjevao tragediju: obavivši je glazbenim ruhom. »Freischutza« je volio iznad svega; pred zrcalom je vježbao Gašparovu pjesmu, da je pjeva i glumi na što potresniji način. — U Leipzigu su krasni koncerti Gewandhausa djelovali na dječaka poput kakvog otkrivenja. Prigodom izvedbe jedne Beethovenove simfonije bio je *ko* začaran. Ovo carstvo tonova sasvim ga poklopi; pred sobom gleda jedan novi svijet: nepregledni horizonat muzičkoga stvaranja i smaganja. Gledajući jednom samog Webera, gdje dirigira svog »Freir-chiitza«, usklikne Riebard pun neobičnog zanosa: »Niti car ixi kralj, ali tako stajati i dirigitati!« Znamo, da to nije bila utopija, jer je poslije kao dirigenat upravo fascinirao članove orkestra »do ekstaze«.

Ljubav prema glazbi probudi se u mladiću tako moćno i impulzivnom snagom, da je zanemario gimnazijske nauke i odur-tao od maturalnog ispita na Thomasschule, kamo se upisao zadnje godine (1830).

Na sveučilište se s ponosom upiše kao »stud. mus.«, ali vrijeme protrati i profučka neobuzdanim i raspuštenim studentskim životom. Istom g. 1831. kao poletni i zahvalni učenik kantora Teodora Weinliga prouči kod ovog izvrsnog učitelja najteže par-

tije kontrapunktike. Sva sreća za nj i za nas, da se barem sad« latio tog važnog posla; drukčije bismo jedva imali onog Wagnera, kojemu se danas divimo! Prije nije imao volje, da ustrajno sve do kraja temeljito prouči. Već za vrijeme gimnazijskih nauk* skomponova ouverturu za vlastitu tragediju, sastavljenu po uzora starh klasika i Shakespearu, ali izvedba je dakako ostala bez uspjeha. Toj se svojoj mladenačkoj drami sam poslije ismjehuva® ovako: »Nacrt bješe vrlo izvanredan; za trajanja izvedbe umire 42 ljudi, te bijah prisiljen, da preminuli opet nastupe kao dusi, jer bi mi inače u zadnjim prizorima manjkale osobe.«

Osamnaestgodišnji mladić preradi za klavir Beethovenovu IX. simfoniju. Njegove vlastite skladbe, osobito C-dur simfonija, svjedoče lijepu spretnost u instrumentaciji. — Budući da su Wagneru presahla novčana sredstva, a štedio nije odveć, oprostio se g, 1832. sa svojim rodnim krajem te pode u tuđinu da traži sreću. Učitelj Weinlig otpusti svog učenika riječima: »Ovo, što ste si usvojili tim suhoparnim studijem, zove se s a m o s t a l n o s t.« Plod ovoga kratkog ali intenzivnog školovanja (od rujna 1831. do travnja 1832.) jest zrelost instrumentalnih skladbi, solidnost kompozicija.

n. Putovanja (1832—1843).

Godine 1832. otputuje W. najprije u Beč. Na povratku izvede u Pragu neke od svojih kompozicija (i C-dur simf.) s uspjehom. U Pragu ispjeva i svoj prvi operni tekst »Die Hochzeit«, koji počne skladati, čim se vrati u Leipzig, no brzo prestane, jer se jedna od njegovih sestara-glumica nepovoljno izrazila o tekstu.

Majka je odvrćala svoga sina Richarda od pozorišta, jer je voljela, da kod kuće postane činovnikom. Unatoč tome zaputi on sa svojim bratom Albertom u Wuirzburg god. 1833., gdje je primao plaću 10 for, mjesečno kao dirigenat opere. Tamo je studirao operne zborove. U Wuirzburgu je djelovao kao glumac darovit mu brat Albert, koji bijaše vrlo omiljeo kod publike; on priskrbi svom bratu Richardu mjesto i službu. — Ovdje dovrši svoju prvu operu »Die Feen«, koja se nije nikada izvela za njegova života. Muzika se oslanja na Beethovena i Webera i Marschnera. Ističe se melodijskim ljepotama te reprezentira zrelu radnju. Domala slijedi druga opera »Das Liebesverbot«.

U ovim se prvim dvjema operama, premda su s muzičke strane još nesamostalne, ipak već pokazuju lijepi individualni potezi kasnijega genija. »Die Feen« preda gradu Leipzigu g. 1834., da se izvede ovo djelo, no odbiše ga s motivacijom, da »u njoj nema ništa, što bi proizviralo iz srca«. Ojađen okrene le^a svom rodnom gradu i pođe na odmor i putovanje u Teplitz i u Prag.

Međutim mu ponudiše mjesto muzičkog direktora u M a g d e b u r g u, u gradskom kazalištu (1834—1836), gdje je dao izvesti svoju drugu operu, no bez uspjeha (1836); iza toga nikad više.

IVOT W. RICHARDA AGNERA

Iste godine 1836. zaruči se i oženi s mladom glumicom Minnom Planer, koja mu postane vjernom drugaricom usred Brojnih borbi i briga; koju sam nazivlje »meine Herzensheimat«. Minina nenametljivost, prirodnost, iskrenost i srdačnost dobro je došla nepostojanom i nemirnom Wagneru.

Na početku god. 1837. nalazimo ga u Königsbergu; tamo započe svoj stari rad pun sjajnih nada i ružičastih očekivanja. Ali ga ubrzo snađe gorko razočaranje. Kazalište bankrotira, a on se otseli u Rigu.

U Rigi je radio kao neumorni kapelnik gradskog pozorišta kroz dvije godine (1837—1839), ali je kod publike naišao na malo smisla i odziva. U tom je gradu otpočeo da piše najprije libretto, a zatim muziku za operu »Rienzi«, zasnovanu na širokoj podlozi jedne velike opere, koju nakani da izvede na velikoj pariškoj pozornici. — Svoj bujni orkestar gnjavio je i mučio vječitim probama; ništa mu nije bilo dosta dotjerano i točno uvježbano. Iza leđa plele su se razne spletke. Ne preostade mu drugo nego da se udalji. Usto je uslijed ne baš skromnog načina života zapao pošteno u dugove. Da se riješi vjeronika, pobjegne iz Rige uz očitu opasnost života preko strogo čuvane ruske granice, ukrca se sa ženom u jedrenjaču te dospije ljeti g. 1839. u London. Putovanje bješe strašno burno, dugo a i čarno, pa mu je pružilo sa svojim neboletnim valovima, jekom strmih klisura, urlanjem razdivljalih valova i pjesmom vječitih »omara obilnu građu za novu operu »Leteći Holandez«.

Prije dolaska u Paris zaustavi se Wagner u kupalištu Boulogne sur Mer, gdje nađe Meyerbeera. Njemu predloži svoje radove i planove; njega zamoli, neka bi ga preporučio u Parizu. Meyerbeer bijaše pun hvale, susretljiv, ljubazan, i išao mu je na ruku. — U Parizu, u središtu i žarištu muzičkog života i »velike opere« nadao se W., da će sprovoditi bezbrižan život i sticati lovor-vijence časti i slave. Iznajmio je čedan stan u rodnoj kući Molièreovoj. No evo i za ovo razdoblje od preko 2 godine sav niz razočaranja!

U Parizu je žudio za pravom umjetnošću, a našao je srednji diletantizam, »foire aux vanités«. A od njemačke skolastičke umjetnosti i rigoroznosti zazirao je već prije, koja bi mu uostalom. jako dobro došla. — U tom je velegradu, nadalje, iskusio »ajgorču nestašicu i bijedu tako, te je kojiput prisiljen bio da založi svoje vrijednije stvari. Prehranjivao se pisanjem članaka i glazbenim aranžmanima, preudezbama. — U Parizu dogotovi potresnu »Faust-ouverturu«. U travnju 1841. vidimo ga u Meudon-u, gdje svrši muziku za »Der fliegende Holländer«, u kom se kao u zrcalu odrazuje njegova sudbina: vječno putovanje kroz ocean osuđenika prema domovini i spasenju duše. — Vrativši se u listopadu opet u Paris morao je 4 mjeseci odsjesti u »zatvoru za dužnike«. U očaju ga salijetavale samoubilačke misli. Jedini stvor bijaše u taj čas vjerna supruga, koja je stajala uz svoga muža poput anđela-savjetnika, poput tješitelja.

Trogodišnji boravak u Parizu, vrijeme najžalosnijih satova u žiću Wagnerovu, bijaše za nj izvrsna škola, u kojoj se ustalila i očeličila energija, što ju trebao u životu za teške i velike planove svoje; bijaše za njega kao čovjeka i umjetnika ipak od koristi, jer tu je svršio svoga »Rienzi-a« i »Letećeg Holandeza«, koje su opere preuzele njemačke pozornice, no prve izvedbe odgodile su na dosta kasno vrijeme; tu je napokon upoznao izbliza svu nutarnju pustoš i trulež velegradskog života, koji mu se zgadio; tu je »otkrio svoje njemačko srce«; i tu je našao novo vrelo za svoju pjesničku maštu: političku literaturu njem. srednjeg vijeka. Istom u tuđini naučio je cijeniti svoju milu domovinu. U kasnijim je godinama uskliknuo: »Živjele pariške boli! Donijele su mi plodove.«

Dne 1. prosinca 1840. podastre W. preko glasovite i upliviie dvorske pjevačice W. Schroder-Devrient molbu kralju Friedrichu Augustu II., da bi se njegov »Rienzi« izveo na dvorskoj pozornici. Iza dobro pola godine primi povoljno rješenje. Sav izvan sebe od veselja želio je, da osobno prisustvuje prvoj izvedbi. No da namakne potrebni novac za putovanje, morao je izrađivati glasovirske aranžmane iz francuskih opera. Međutim ga obveseli i Meyerbeer iz Berlina viješću, da berlinska opera namjerava preuzeti »Letećeg Holandeza« za buduću sezonu. Traci nade u bolju budućnost razvedriše ponešto njegovu potištenost i tmurnost. U proljeću 1842. oprostio se s Parizom. Na zadnju stranicu partiture napisao posljednjih dana ovo: »U nevolji i bijedi. Per aspera ad astra! Dao Bog!«

Moralni principi Wagnerovi posvema se podudaraju s njegovim slobodoumnim vjerskim nazorima. Sam priznaje, da nije nikada bio prost od »ozbiljnih zabluda« u mladenačkoj periodu. Podsjećamo samo na tendenciju u »Tristan-u«, koja je tota quanta u protuslovlju s kršćanskom ćudorednošću, a nalazi baš svoj analogon u Wagnerovu životu. Slično je i sa »Liebesverbot«; ta je opera »uperena protiv puritanskog licemjerja«, te »prema tome ima da vodi do smjelog uveličavanja slobodne sjetilnosti«. Svakom zdravom osjećaju bljutava je Wagnerova prevelika privrženost životinjama (n. pr. papigi Papo, psiću Pepo. Kad je životinja parnula, »njezinu pokopu posvetismo slijedeći dan uz pregorke suze«!! itd.) Radi ovih i drugih dogodovština ne ćemo da odveć oštro osuđujemo Wagnera. Iznosimo, jer ćemo lakše razumjeti njegovu psihi. Sjetilnost i hirovitost nije ga ostavila nikada, a primjera za to pruža nam dosta njegova autobiografija.

III. Život u Dresdenu (1842—1849).

Budući da se je zavlačilo s izvedbom »Rienzi-a«, ubrzo je opet obuzela Wagnera stara sjeta. Konačno eto na početku kolovoza g. 1842. otpočinu vježbanja, kod kojih je revno i neumorno sudjelovao sam kompozitor. Iza dva mjeseca pobudi ova opera

ŽIVOT W. RICHARDA AGNERA

unatoč svoga šestsatnog trajanja neočekivano oduševljenje Wagnerova se slava proširi i izvan gradskih granica. Iza ovoga krasnog uspjeha uzme dresdenska opera i »Letećeg Holandeza« u svoj plan, te ga izvede još prije Berlina u siječnju g. 1843. No nema onog odjeka i zagrijavanja publike kao kod »Rienzi-a«, koji je stalno ostao na repertoiru. Za publiku bijaše to nešto odveć novo, a da bi zaboravila staro.

Ponudeno mjesto kapelnika na rečenom kazalištu prihvati objeručke. Na taj se način napokon dokopa sigurnog i stalnog položaja, koji stajaše u razmjeru s njegovim izvanrednim sposobnostima. Vrlo se mnogo trudio i naprezao, da podigne nivo dvorske opere; stoga je od vremena do vremena upriličivao uzorne produkcije starijih (njem.) djela. Gluckovu je »Ifigeniju u Aulidi« preradio. Beethovenovu je divnu IX. simfoniju majstorski izveo na Cvjetnicu. Ovom je Simfonijom tako oduševio sve prisutnike, da je ostala do dana današnjega glavnom točkom koncerta na dan Cvjetnice.

Akoprem veoma zaokupljen svojom teškom službom, ipak je njegov produktivan duh dovršio nova djela, grandiozne opere: »Tannhauser-a« (1845), »Lohengrin-a« (1847) i »Liebesmahi der Apostel« (1843), i to usprkos sve pakosne kritike, koja je trajem ispreplitala njegove lovor-vijence.

U Dresdenu nastaje preokret u eri razvitka ovoga veleuma kao opernog skladatelja. Svom odlučnošću prekine on s tradicijom dosadašnje opere te stvori nov dramatski stil.

»Tannhausera« izvedu po prviput u listopadu 1845. godine. Dekorativni materijal prekrasno izradiše u Parizu. Ulogu Venere odlično otpjeva glasovita glumica Schroder-Devrient. Učesnici pozorišnog, glasovnog i orkestralnog ansambla prošli su kroz puno kušnja brojnih vježbanja. Koje čudo, ako je izvedba bila izvrsna! Bilo je povlađivanja, no bilo je i protuslovlja. Slušaoce su razblaživale lirske partije, što ih je podsjećalo na tehniku stare opere, ali samu muzičku dramu ne shvatiše; ne pojmiše, da glumac-pjevač mora u prvom redu umjetnički predočiti svoju ulogu. A kritika je sve jače oštrila svoja stara gušća pera... Jedini genijalni Franjo Liszt pokaza tada i za cijeloga svog daljnjeg života živo zanimanje i duboko shvaćanje za Wagnerovo stvaranje.

U Marienbadu, kamo je otišao na kratki i potrebni odmor, izradi opširan nacrt za »Lohengrin-a«; muziku je sastavljao od rujna 1846. do kolovoza 1847., a u zimi svrši instrumentaciju. Pod kraj ožujka 1848. cijela je partitura u potpunom redu. Prvu senzacijsku produkciju rukovodio je sam Liszt. Wagner je sav plivao u blaženosti videći, kako se njegovo remek-djelo izvodi pod tako vrsnim ravnanjem te reče: »Liszt je moj drugi ja!«

Razmahala se ogorčena borba za Wagnerovu reformu teatra i dostojanstva njemačke umjetnosti i protiv nje; borba između šačice Wagnerovih prijatelja: Hans von Biilowa, Petra Corneliusa, Franje Liszta i gomile nepoučljivih branitelja tradicije te

žučljivih nasrta na osobu kompozitorovu. U polemici je i sam Wagner oštrio svoje okretno pero. — G. 1845. skicira u glavnim potezima svoje »Meistersinger-e« (»Majstore pjevače«), koji će pred svijetom osvanuti istom iza 22 godine.

Početakom tmurne 1848. g. izgubi W. svoju dragu majku, koju je uvijek vrlo cijenio i nježnom ljubavlju ljubio. Sada se ćutio to osamljenijim, što su žešće na nj nasrtavale dušmanske stranke i sile, koje su protiv W. iskoristile svu njegovu neopreznost i praslodobne političke izjave. Njegovo učestvovanje kod majskih nemira nije bilo osobito, no ipak je dostajalo, da ga proglase revolucionarcem. Morade bježati preko Weimara u Zürich. Raskri-ljenih ruku primi i sakrije bjeGUNCA vjerni prijatelj Liszt. Pošta je pak za Wagnerom izdana tjeralica i uhidbeni nalog, (za »Kra-ljevskim kapelmajstorom R. Wagnerom, koji ima da se uapsi radi aktivnog sudjelovanja u nemirima i političkoj buni u Dresdenu,.. Wagner je star 37—38 godina, srednjega stasa, crnomanjast je i nosi naočale.«), priskrbi mu Liszt putnicu na dra Widmanna za Zürich. Nakon puna četiri dana uzrujanog i opasnoga putovanja stigne napokon do svoga odredišta.

IV. U progonstvu (1849-1860- 1864).

U Zürichu se Wagner namjeri na svoga prijatelja i pokro-vitelja Otona Wesendonck-a. Prema njegovoj supruzi Matildi ćutio je W. ćudnu i duboku sklonost; zove je »Seelenbraut«, jer bijaše svojom nadarenošću jako srodna njegovoj vlastitoj duši; dakako da je i sjetilnost igrala svoju ulogu. U Matilde se pak odsijevala neslomljiva i ćista narav brižne majke i vjerne su-pruge: nikad se nije dala zavesti s ravne staze svojih svetih ženid-benih dužnosti. Pod njezinim utjecajem zabrujiše u Wagneru naj-nježnije žice lirike (isp. Tristana, dijelove Meistersingera i Parsi-fala!).

Ispočetka kao da je zamrla Wagnerova muzika, ali se zato latio ex professo književničkog pera, da piše radnje polemičkog sadržaja, teorijske i filozofijske radnje. I svoju je autobiografiju uglavnom sastavio. — Ćim opazi Liszt stagnaciju Wagnerove glazbene muze, potakne skrbno svoga prijatelja, neka bi kompo-novao jednu operu lih za Paris. Wagner se odazove ovom nuka-nju ta pođe u sijećnju 1850. na kraće vrijeme u Paris; ujedno zamoli Liszta, ne bi li se zauzeo za njegovog »Loheisgrina«. Uslužni Liszt postigne, da se u Weimaru izvela opera dne 28. kolovoza 1850. Krasno je uspjela. To pribavi W. poticaje za novi rad, za izradbu grandiozne trilogije »Der Ring des Nibelungen« u tri đij'la s uvodom: »Das Rheingold« (1854), »Siegfried« (1857), »Die Walküre« (1854-6) i »Götterdämmerung«, što bi se izvodilo na posebno .za to izgrađenoj pozornici kao svećana opera kroz tri dana s predvećerjem. Pjesmotvor je svjetska tragedija, a muzika je velebna nacionalna drama.

ŽIVOT W. RICHARDA AGNERA

Nego živčano i zdravstveno oslabljen, ojađen i potišten prekine svoju golemu izradbu te ode na više mjeseci u Genf u sanatorij. K tomu i bračni jadi s prigovorima: da je megaloman, da samotuje, da se ruglu izvrgava svojim rvanjem suprot općega mnijenja, ogorčiše mu časove i* sate i dane. Okrijepivši svoje smalaksale sile povrati se u Zurich, ali ga golemi napori ponovno shrvaše. Wesendonck mu ponudi pokraj svoje kuće lijepu vilu **aa** ubavom, zelenom brežuljku kao »azil«. Novim silama lati se »Siegfrieda«, iznova klone te napusti daljnu izradbu zamašne trilogije. Drugi bi na njegovu mjestu davno već očajao. A Wagner, ne mogavši zasada izgrađivati djela ovako gorostasnih dimenzija, kakovih je trilogija, prihvati se novog krasnog djela »Tristana i Isolde« velepjesme svjetske ljubavi, koju ispjeva i sklada za dvije godine (1859).

Između Richarda i Minne izbiše teške nesuglasice. Minna je s pravom gledala prijekim okom na očijukanje svoga supruga sa ženom Wesendonckovom. Po srijedi bijaše i teška uvreda. Minna je prigovorila Matildi, da joj ona, mlada i lijepa, otimlje muža, njoj, ostarjeloj i ispaćenoj brojnim bijedama. Napokon moradoše seliti iz gostoljubivog doma. Wagner ostavi i svoju ženu Mnnu i svoju prijateljicu Matildu. Uvidio je, da je jedino in fuga salus. Otputuje u Veneciju, no jer je Saska kanila da zatraži od Italije izručenje »revolucionarca«, odseli se u L u z e r n, gdje prepun boli dovrši »Tristana«. No nijedno kazalište ne htjede da preuzme ovu majstorsku operu, jer bijaše svima odveć teška.

Poslije tih novih razočaranja pođe u Paris, gdje mu sijevne tračak nove nade. Car Napoleon III. zainteresira se za »Tannhausera« i dade ga izvesti u velikoj Operi. Budući da Parižlije ne vole opere bez baleta, to je naš W. upleo niz krasnih prizora u prvi čin. Iako je to djelo bilo nakon 164 pomnih proba divino izvedeno, ipak ga je publika izviždala.

Uto stigne pomilovanje za njemačke političke bjegunce. Wagnera nalazimo najprije u Karlsruheu, a zatim u Beču. Ovdje je osobno prisustvovao dne 15. svibnja 1861. svečanoj reprodukciji »Lohengrina« u dvorskoj operi; prisustvovao je sa suzama u očima i pun ganuća.

Nesloga između njega i Minne poprimi sve ozbiljnije forme. Konačno mišljaše, da je rastava najbolje rješenje. Od zakonske pak rastave zazirao je ljuto, jer mu se činjaše previše okrutnom.

Nesmijene nestašice pridružiše se opet kao vjerne prijateljice. Da zasluži nešto novca, pođe na koncertna putovanja po Njemačkoj. Kraj svega toga zapadao je sve dublje i dublje u bijedu i dugove. Željenu pomoć pruži mu bavarski kralj Ljudevit II., koji pozove W. u München. Nakon oduljeg potraživanja nadoše ga u jednom stuttgartskom hotelu, kako se spremao, da »iščezne iz svijeta«. U pravi čas dođe mu evo sada spasenje. Mladi kralj bio vrlo oduševljen za Wagnerovu muzičku umjetnost; pružao je izdašna novčana sredstva, da se pomalo realizuju zamašiti planovi genijalnog pjesnika-dramatičara-muzičara.

V. Godine savršenstva (1864—1883).

Riješen materijalnih poteškoća i briga u Münchenu mnogo je radio i pripravljaio za prvu izvedbu »Tristana«. U nazočnosti umjetnika sa svih strana svijeta upriličen je sjajni generalni pokus u svibnju g. 1865-, a svečana premijera u lipnju. Tristanovu ulogu pjevao je znameniti Schnorr v. Carolsfeld, koji je Wagneru lebdio pred očima kao idealni glumac-pjevač i za budućeg Siegfriede, no umre već mjesec uslijed jake prehlade na pozornici.

Uto mu umre supruga Minna, Poslije njezine smrti zaruči se Wagner s rastavljenom Cosimom von Bülow, kćerkom Franje Liszta, njegovim t, zv. »Lebenskamerad-om«. Iz toga se braira rodi sin jedinac Siegfried. Dugo je trajalo, dok je došlo do zakonske rastave Cosime i Bülowa. Istog g. 1870. povede je Wagner u Luzernu pred oltar. Posve razumljivo, da je ova ženidba pobudila opravdano nezadovoljstvo Lisztovo i Bülowo i kraljevo.

Međutim se i zakulisni napadaji i intrige razmahali protiv, »fantaste« **Wagnera** i ovdje. Kralj je morao Wagnera umoliti, da ostavi grad i zemlju, ali obeća, da će ga njegova visoka naklonost i dalje slijediti i pratiti.

U Tribschenu kraj Luzerna vidimo Wagnera, kako 6 godina živi povučeno' ti jednoj lijepoj vili. Tu dovrši svoje »Meistersinger-e von Nürnberg«. U krugu njegovih prijatelja nalazimo *i* Nietzsche-a!

Kad su se stišale političke strasti u Münchenu, povrati se onamo. Ugodna mu je zadovoljština pala u dio divnom izvedbom »Lohengrina« i »Tannhäusera« (1866) pod majstorskim vodstvom samoga Hansa v. Bülowa, a g. 1868. prvim nastupom »Majstora pjevača« uz golemo povlađivanje.

Došavši opet u Tribschen lati se svom energijom i dosljednošću golemog »Ringa«, koji dovrši sretno u studenom g. 1874.

Između svih njemačkih gradova privuče W. osobito Bayreuth radi svojega prijaznog i prijatnog položaja, radi svoje udaljenosti od svake velegradske vreve. Tamo se sada stalno nastani. Što je posebice potaklo W., da izabere baš ovaj gradić za olimpiju glazbene umjetnosti budućnosti, ne znamo. Drukčije tako raagovorljivi Wagner nije nam toga otkrio. Ovdje se imao podići veliki uzor-teatar. Pošto su srečke prodane, položen je temeljac kamen novom »Festspielhaus-u«, »Wagnerovom kazalištu« baš na njegov rođendan 22. svibnja 1872. Sam Wagner udari čekićena prva tri udarca s riječima: »Da si blagosloven, moj kamenu! Stoji dugo i drži čvrsto!« Umjetničku posvetu podala je izvedba Beethovenove IX. simfonije, »kako je ne će nikad opet čuti svijet«. Novčano se imalo osigurati sa hiljadu dioničara po 300 talira; m nastade kriza. Što je svoti manjkalo, upotpuni kralj bavarski.

Vrata novoga kazališta otvoriše se publici g. 1876. sa svečanom premijerom gigantske trilogije »Ring-a«. Događaj svjetskog zamašaja! Na prvu predstavu dođe sam njemački car. — Wagner

stajao u zenitu svoje zemaljske slave. Sa svojom željeznom energijom i s neslomljivim idealizmom postigne ono, što si smrtnik samo u snu zaželjeti smije i može. Reprezentacije sviju kulturnih naroda iskazivahu s udivljenjem duboko i zasluženno poštovanje ovom divskom reformatoru i geniju moderne muzike. Čujmo, što je sam Wagner o tom sudio: »Vi ste sada vidjeli, što mi možemo; htijte sad vi! I ako vi hoćete, eto nam umjetnost!« Dakle, samo onda, kad hoćemo, što o n t. j. Wagner hoće, imamo umjetnost!!

Wagner ne poznaje ni mira ni počinka. Libretto za »Parsifala« svrši već g. 1877., a muziku zimi 1881-2 u Palermu, kamo ode na liječenje (poganca), prva pak izvedba bijaše u srpnju 1882. Ovim umotvorom pretvori Wagner svoju pozornicu u hram. — Pozornica i izvedbe u Bayreuthu postadoše i ostadoše uzor svima. Inteligentna i energična Cosima čuvala je tradicije, a te je poslije vjerno prosljedio sin Siegfried do god. 1914.

Zimu 1882-3. g. sprovede Wagner u Veneciji. Dne 13. veljače 1883. udari ga srčana kap u Palazzo Vendramin-Calergi. Smrtne ostatke prenesoše u Bayreuth, u vrt vile Wahnfried pod kamen bez natpisa! Pogreb bijaše neobično sjajan, a žalost sveopća.

Tri godine kasnije, 31. srpnja 1886., pokopan je na istom groblju odani prijatelj Wagnerov: Franjo Liszt, koji je svoga Richarda iskreno tješio i od srca branio kroz čitava četiri decenija.

Loncar- (JMusicus. ^

FIAT LUX!

DR. D. JAKSIĆ I OKRUŽNICA PIJA XI. O EFESKOM SABORU.

O neautentičkim tekstovima u spisima Cirilovim.

Veselim se, što barem u jednoj stvari mogu pohvaliti dra Jakšića, što nam brižno nastoji ukloniti neautentične i interpolirane tekstove.¹ Krist, supstancijska Istina, ne treba i ne će ljudskih laži za obranu svoje Crkve i objave Božje. A treba duboko žaliti, što se i na Zapadu i na Istoku mnogo toga podmetnuto kojem sv. Ocu i tako otegotilo sporazumljenje i sjedinjenje u jednoj pravoj vjeri Kristovoj. Već sam istakao podmetnuti naslov »arhiepiskop vaseljenski« u t. zv. Enkomiju bi. Djevice, koji je raširena preradba autentičke četvrte propovijedi Ćirilove u Elezu. Nirschl se tu dao prevariti g. 1885. ne razlikujući dosta, što je autentično, a što ne.

Nešto slično vrijedi prema Bardenheweru, pače donekle već prema kardinalu Bellarminu (f. g. 1621) o nekim tobožnjim citatima Ćirilovim u spisu sv. Tome Akvinskoga »Opusculum contra errores Graecorum ad Urbanum IV«.

¹ Samo žalimo, što mu vrijede kao autoriteti Langen i von Schulte, prijatelji onoga Dollingera, koga je profesor E. Michael zauvijek ožigosao zbog 111 falzificiranih tekstova i fikcija u spisu »Ignaz von Dollinger« (1892). I Bolotov je slab autoritet, kako ćemo još vidjeti.